

Jeugdboekenmaand:

M/V/X STELT OPEN VRAGEN

De Jeugdboekenmaand gaat over jongens en meisjes. Die zin schittert als het topje van een ijsberg. Want 'jongens en meisjes' betekent ook: vooroordelen, identiteit, transgender, anders zijn, rolpatronen, holebi, rolmodellen, diversiteit, enzovoort. Onderwerpen waaronder veel vragen schuilen en ideeën sluimeren, maar die weinig pasklare antwoorden bieden. Eigenlijk zou je kunnen zeggen dat de Jeugdboekenmaand begint bij jongens en meisjes, maar tegelijk nog een heel eind verder gaat.

An Stessens

Over de auteur

AN STESENS

is medewerker nominatielezers KJV en Boekenzoeker bij Iedereen Leest.

EERSTE VRAAG:

WAT ZEGGEN KINDERBOEKEN?

Eén van de grootste vragen die M/V/X stelt is deze: wat zeggen kinderboeken over jongens en meisjes? Over mannen en vrouwen, over papa's en mama's? Nieuw is die vraag niet. Onderzoek heeft intussen al meer dan eens aangetoond dat meisjes in kinderboeken vaak bang en afhankelijk zijn. Ze zijn de prinsessen in roze jurken, bezig met make-up en verliefd zijn - áls ze al in beeld komen. Jongens zijn de hoofdpersoon, de held. Zij zijn ridders en piraten, dapper en onverschrokken. Ze lossen problemen op of hebben op z'n minst een spannende hobby. En als het over hun ouders gaat, dan hebben ze mama's die zorgen en knuffelen en papa's die na hun werk dollen met de kids. Of hoe het ene cliché op het andere stereotype volgt. Achterhaald? De Jeugdboekenmaand vraagt lezers (jong en oud) een M/V/X-bril op te zetten. Om zich vragen te stellen bij wat ze lezen. Over wie gaat

het verhaal? Wie is de held? Wie is de baas? Wie luistert? En wie niet? In dure woorden heet dat kritische geletterdheid, in de praktijk betekent het vragen stellen, kijken naar wat er staat én wat er niet staat. Het gevolg is dat je plots ziet dat twee van de zes Plopkabouters meisjes zijn (dat is amper 30%) en dat die twee kabouters Kwebbel en Smal heten. Misschien herinnert u zich nu ook hoe de Miekies altijd nét aan de grote kuis begonnen wanneer Jommeke op avontuur vertrok?

TWEEDE VRAAG:

WAT DOET LEZEN?

Je kan hiermee lachen (al dan niet groen). Je kan zeggen dat kinderen zich niet bezighouden met het tellen van kabouters. Maar dat is niet wat deze Jeugdboekenmaand doet. De tweede grote vraag gaat over het effect van lezen op kinderen. Wat doen stereotypen met een kind? Wat zijn de gevolgen van een breed en divers boekenaanbod? Feit is dat (kinder)literatuur culture-

le waarden doorgeeft. Feit is ook dat kinderen lessen trekken uit de manier waarop jongens en meisjes in boeken worden afgebeeld. Als de wereld die kinderen in boeken zien stereotiep en eenzijdig is, dan zullen ze zelf ook stereotiep en eenzijdig gaan denken. Dan zullen ze zich naar die ideeën gedragen. Niet omdat ze dat willen, maar omdat ze geleerd hebben dat het zo hoort. De Jeugdboekenmaand wil iedereen in beeld - de jongen die bang is van water, het meisje dat het verzet leidt, de vader met zijn breiwinkel, de hond die wil dansen - zodat iedereen de kans krijgt zichzelf in iemand of iets te herkennen. Het gevoel niet alleen te zijn, weet u wel, en de opluchting en de kracht die dat geeft.

ZEG HET MET BOEKEN

Wat goed is aan een ingewikkeld en alomvattend thema als M/V/X, is dat alle boeken erbij passen. Neen: er zijn geen goede en slechte M/V/X-boeken, tenminste, zolang je er de juiste vragen

bij stelt. Wie is de hoofdpersoon? Een jongen? Een meisje? Hoe weet je dat? Hoe zijn de personages afgebeeld? Wat weet je over zijn of haar gezin? Welke hobby's heeft hij of zij? Wat willen de personages later worden? Wat is het beroep van mama? Stel die vragen. Daag je leerlingen uit. Stel vast. Oordeel niet. Kijk. Kijk opnieuw. Natuurlijk passen sommige boeken net iets beter. Omdat ze het thema affiche- ren. Omdat ze spelen met stereotypen uit pakweg sprookjes. *Paultje, echt geen jongen* (12+) van Brigitte Minne is een mooi jeugdboek over een transgender. *Held op sokken* (6+) van Bette Westera gaat over een atypische ridder die lekker toch met de prinses aan de haal gaat. Met een beetje handigheid en een goeie catalogus geraak je er wel. Lastiger is het met boeken die het thema niet in grote letters op de achterflap zetten, maar het wel omarmen. Eerlijk is eerlijk, wij hebben een boon voor deze boeken. Ze laten zich moeilijk zoeken, maar je vindt ze snel als je leest met de M/V/X-bril op. Dan merk je bijvoorbeeld hoe gevarieerd de gezinnen zijn bij wie Anna binnenloopt in *Bij Anna in de straat* (3+) van Kathleen Amant. Of je ziet op het eind van *De wonderlingen* (12+) van Brian Selznick hoe Joseph gezellig aan het haardvuur zit, samen met zijn

echtgenoot en een baby in een wiegie tussen hen in. Voor de boeken maakt het niet uit dat het gezin bij de buren van Anna uit twee mama's en anderhalf kind bestaat. We verklappen niks als we zeggen dat Joseph homo is. Maar voor de wereld maken zij wel een verschil. Kinderen zien hen, ze nemen het mee, ze groeien op met het besef dat die optie een van de vele is.

HOE HET MET DE DIEREN IS GESTELD

Je zou denken dat (prenten)boeken over dieren een handige manier zijn om lastige genderkwesties te vermijden. Maar nergens zou het seksisme groter zijn dan in dierenverhalen: alle dieren zijn 'hij' en het vrouwtje van dienst krijgt voor de duidelijkheid lange wimpers op geplakt en/of hoge hakken en een schortje aan.

Maar er is ook *En dat doen we dus* (3+) van Leo Timmers (ill.) en Jean Ready. Daarin wordt een bende stoere en grote werfwerkers geleid door een klein muisje. Je zou er zomaar overheen kijken; haar megafoon is bijna groter dan zij is. Ze heeft een doodgewone functionele rok aan en in de tekst staat droog: "Zij is de baas." Ze heeft een plan, en dat doen we dus. Of neem het varkentje *Olivia* (3+), het figuurtje van Ian Falconer. Olivia is eigenwijs, pittig, ondernemend, opvliegend én buitengewoon charmant. Zij verkleedt zich niet als prinses, maar gewoon als wrattenzwijn. Wat zou er trouwens gebeuren als u zelf, stiekem, een 'zij' maakt van de beesten in de dierenverhalen die u voorleest? Probeer het eens?

HET DING MET TAAL

Eén van de boeken die de Jeugdboekenmaand naar voren schuift, is *Eilanddagen* (12+) van Gideon Samson. Dat gaat over

de liefde en hoe grenzeloos en genereus die kan zijn, maar het is ook geschreven in de je-vorm. Dat is bijzonder, want daarvoor spreekt het je persoonlijk aan. Het gaat over jou. Hoe beleeft u het verhaal van Jakob, die in een *ménage à trois* met Puck en Michalis verzeild raakt? Dat van Jakob is trouwens een spoiler. Door de je-vorm blijft het een tijdje onduidelijk of de verteller een jongen of een meisje is. Doe de oefening met je leerlingen: wat denken zij? Waarom? Want dat is vooralsnog het lastige van het Nederlands: iemand is 'hij' of 'zij'. Daarom is ook *George* (9+) van Alex Gino zo bijzonder. Vanaf pagina één is George, die zich diep vanbinnen een meisje voelt, 'zij'. Aanstellerij? Verwarrend? Of aangrijpend?

JE BENT WIE JE BENT

Je bent wie je bent, zo luidt de ondertitel van M/V/X. Het zou mooi zijn als iedereen zichzelf kan vinden en zichzelf kan zijn, in een wereld die uit acht miljard verschillende mensen en minstens evenveel verhalen bestaat. De Jeugdboekenmaand gelooft hierin, ook al is zo iets niet in een maand tijd geregeld. Meer dan ooit wil deze Jeugdboekenmaand een begin zijn.

Meer lezen?

De Jeugdboekenmaand loopt gedurende de hele maand maart. Ga naar www.jeugdboekenmaand.be voor boekentips, lessuggesties, opiniestukken en nog veel meer.